

Марія Бурмака, співачка

Р.К.: *Марія Бурмака, співачка і телеведуча, Роман Кабачій, спілкуються у ресторані грузинської кухні «Золоте руно» на Куренівці у Києві. Говоримо про три українські революції.*

РОДИНА

Які етапи в житті для тебе важливі, звідки ти родом?

М.Б.: Не так давно мені виповнилося 46 років, тож так сталося, що в своєму житті я була і свідком і учасником всіх тих подій, які ми зараз називаємо революціями, як теж подій які їм передували і які були пізніше. Я на собі і в собі відчуваю повністю зв'язок із тими соціальними перетвореннями, які відбувалися в Україні. Народилася я в Харкові, закінчила Харківський університет, музичну школу з класу гітари, почала писати пісні рано. Десь на другому курсі університету я приїхала до Києва, що вважаю важливим досить моментом, на конкурс студентської пісні. На той момент я пробувала писати, але приїхала не зі своїми піснями: це була українська дума (батько мене вчив співати і вселив мені в душу той український дух), що було «нібито» нестандартно для Харкова, але з іншої сторони, уже оглядаючись назад, я хочу сказати, що найбільш затяті і послідовні українці з українською позицією часто виходять зі східних областей України.

Можна уточнення: Харківщина і ширше Слобожанщина це теж коріння вашої родини?

Моя мама з Прилук Чернігівської області, мій батько все життя прожив у Харкові, а його батько народився на Сумщині. Тобто це Слобожанщина. Батьки познайомилися у Харківському університеті у студентському симфонічному оркестрі. Музика завжди була, звучала з самого дитинства, тато вчив мене співати, плюс музична школа та українофільні і свободолобові настрої. Тому коли я приїхала на цей конкурс у 18 років, то співала окрім української думи пісню «Переведи мене через майдан». Це вірш Віталія Коротича **[український поет, головний редактор популярного тоді московського журналу «Огонёк»]**, ми знаємо цей вірш у російському варіанті, оригінал же написаний українською. І практично зразу ж познайомилася зі студентами, які мене вже чекали за кулісами, це були студенти здається фізико-технічного факультету, чи фізмату, це був Володимир Чемерис, Кость Єрофеев, Дмитро Корчинський і багато таких студентів, які складали організацію «Громада». Тож ми відразу пішли гуляти містом. Як то в 18 років, співали, звісно закохалась, без цього також не буває. Вони мені пояснили, що я сама повинна пробувати писати. Писати вірші, а які то зрозуміло, вимагала українська сучасна молодь. Вони самі були гарні, красиві. Першу пісню я написала на вірш Богдана Лепкого «Вороне чорний». Це реально був важливий етап.

Окрім того, що я прийшла до ідеї писати сама, я привезла сценарій Шевченківського свята і вірші Стуса, надруковані на друкарській машинці. Дуже добре пам'ятаю момент, коли я поділилася цим з парою моїх друзів, моїх одногрупників, і зразу ж вирішила робити постановку Шевченківського свята у Харківському університеті. Через зовсім деякий час один знайомий мені сказав, що його викликали в певний відділ і питали, які матеріали з собою із Києва Бурмака привезла.

Батько з дитинства мене виховував в українстві, в українській мові і через неї усвідомлення себе. Він мені пояснював, чому ми маємо спілкуватися українською, - що принаймні ті люди, які нас бачитимуть і чути будуть у Харкові, розумітимуть, що це Україна. Як ми маємо відповідати на це, він мені обґрунтовував, про українську поезію, про Розстріляне Відродження, літературу, історію.

Чи були у нього якісь зв'язки з дисидентством?

Я думаю, ні. Це була свідомість, яка притаманна якраз тепер молодим сучасним людям, які починають усвідомлювати себе і живуть у Східній Україні. Де вони повинні подолати певний бар'єр, для того, щоб зрозуміти, хто вони є. Тато був дуже сучасною людиною, коли я народилася, йому було 22 роки, мамі 21. Усі пісні Бітлз, йога – це його друзі, все це десь поруч відбувається, я дуже добре пам'ятаю, коли мені було десь 5-6, а їм 27-28, ці всі розмови, виховання. І тому до цих подій 1989-1990 років я вже була дуже сильно морально підготовлена. Я навіть не знаю, чи настільки я стоїчна зараз, маючи сім'ю, дитину, відповідальність за того ж батька і за рідних, аніж тоді. Мені здається, що тоді я була більш кристалізована у своїх устремліннях і поглядах. Але напевно так і буває, коли тобі 18.

Тоді ж якраз народжувався Рух. Це відчувалося, чи радше був молодіжний центр притягання?

Молодіжного як такого не було. У 1988 році був з'їзд Товариства української мови, предтеча Руху. В'ячеслав Чорновіл тоді вперше виступав зі сцени. Тоді ці настрої відчувалися. А окремо щось молодіжне це не було, відгалуження пішло потім. Але я дуже добре пам'ятаю, як я приїхала на з'їзд Руху, почало щось ворухитися. Приїхав у Харків Доній, це було до всіх цих подій. Він все любить розповідати, що в нього в кишені було два номери телефона до «надійних людей», з якими він так і не зустрівся, але одна «надійна людина» то була я, і мені було 18.

Але по суті це були серйозні дорослі розмови, дорослі уявлення, як це все має бути. Українська Гельсінська спілка тоді почала поставати, ми знайомилися, і я не уявляла себе представником «молодіжного» руху, а дорослою і серйозною одиницею.

Скажи, чи важливою на тому етапі і попередньому була для тебе церква?

Як такої, ролі церкви не відчувалося. Ми відзначали вдома Паску і Різдво, і це був не просто день, але в 1970-ті роки цього практично не було. Десь я ходила святити вербу, вже майже дорослою перед Паскою, я власне люблю релігійні свята за їх обрядовість. У сім'ї це було, але не канонічне і не на рівні обрядів.

Тобто скорше тобі у церкві подобався її національний елемент?

У Харкові це православ'я. І на мене особисто з воцерковлених на мене певний вплив справило двоє: Ігор (світське ім'я Юрій) Ісиченко [архієпископ Харківський і Полтавський УАПЦ], він у мене викладав в університеті, і Віктор Маринчак [священик УПЦ КП], також по університету. Обоє вони пізніше отримали церковний сан, але я знаю їх як людей, котрі були винятковими фахівцями,

гуманітаріями у справжньому розумінні цього слова. А вже потім я зрозуміла, що їх просто хочеться слухати, пізнавати від них щось корисне. Ісіченко викладав давню українську літературу, і він вимагав, щоб ми як студенти на I курсі, вивчали Біблію як текст. Як він пояснював, ми не можемо зрозуміти подальшу літературу, не знаючи текст Святого Письма. Тому вочевидь, це на мене теж справило враження. А зв'язок з українством, то мабуть ні. Українство це батько, якісь власні рефлексії, знайомство із київськими студентами, а відтак вихід на львівських і івано-франківських студентів.

РЕВОЛЮЦІЯ НА ГРАНІТІ

Що ще перед Революцією на Граніті можна виділити?

Важливим етапом був фестиваль «Червона рута» в Чернівцях **[7-24 вересня 1989 року]**. Що стосується музики, то це була революційна подія. Ми тепер розуміємо, що таке м'яка сила, яка оточує світ. До того у мене був фестиваль авторської пісні у Луцьку, де я отримала Гран-прі, мені вже було 19. Коли я приїхала на «Червону руту», мені видавалося, що там буде дуже мало людей, що це не матиме резонансу. Але це був справжній вибух! Тому що якщо взяти політичні події, чи будь-що вдається, якщо воно замішане на емоціях. А «Червона рута» це була одна суцільна емоція. Це була гарна музика, якої Україна раніше не чула, те що вирвалося із кордонів якогось офіціозу. Люди, які їхали туди у вишитих сорочках і з прапорами, яких міліція тут же починала забирати. Водночас і перше піднесення і перший серйозний спротив. І це піднесення перемогло. Піднесення були і раніше, але вони придушувалися і не розвивалися. Вони не розвивалися в щось таке фундаментальне, яскраве і емоційне. «Червона рута» це був величезний фестиваль. Наприкінці, коли був фінальний концерт на стадіоні в Чернівцях, загасло світло, зайшла міліція, людей витискали з собаками. Було темно, а всі лауреати стояли в центрі цього стадіону в абсолютній тиші.

Було лячно, чи підтримка людей вас надихала?

Звісно боялися. Львівських студентів, для прикладу, дуже побили. Бу страх. А особливо був страх, коли у 1991 році, коли була друга «Червона Рута» у Запоріжжі і тоді якраз стався путч. У готелі в один момент відрубали всі телефони. Коли тобі 18 років і ти не живеш у такому собі Львові у комфортному дружньому середовищі, а в Харкові, і ти не знаєш, хто на тебе доніс в університеті так насправді, не знаєш, хто тебе чекає за рогом у цьому великому місті, здавалося іноді що хтось за мною ходить. Накручувала себе, чи так думаю що просто пізно поверталася, чи на це є інші певні причини... Тому мені було страшно як і всім, і я не вірю тим людям, які абсолютно безстрашні. Якщо в тебе немає за спиною дійсно справжнього захисту, уявлення і переконання, що тебе щось захистить, то – мені здається – страшно всім. Менше страшно, коли ти в гурті людей.

У 1989-му, фестиваль «Рута», пісні про кохання, історії, пісні волелюбного змісту, багато гарних молодих людей, літо, – це все породило певний настрій в душі, який потім і вилився в те, що люди хотіли це відстоювати. Українство стало неформальним, любимим, зрозумілим і рідним.

І якісним?

Мені важко говорити такими категоріями, бо я як людина яка це пережила, цим захоплюється, - мені навіть про музику важко казати якісна/неякісна. Тому коли я зараз згадую «Червону руту», то я згадую її як моменти хвилювання, закоханостей, знайомств, пригод. Спільнота людей, всі різні, їх багато, до того в мене такого в житті не було, і теж у багатьох із ти людей, які потім зібралися на Майдані в Києві, студенти які голодували.

Але ти й сама руйнувала стереотипи, приїхавши з Харкова на той фестиваль!

Мене досі питають, що якщо я з Харкова, то чому говорю українською. А тоді позитивом «Червоної рути» було те, що вона перезнайомила між собою велику кількість людей. І той же Доній, і Іващишин, хтось із Франківська, вони всі потім опинилися на київському граніті. Це зараз ми з приводу налагодження комунікацій можемо проаналізувати цей інструментарій, що до чого призвело. А тоді люди з фестивалю роз'їхалися братами, сестрами і найближчими друзями. Між ними ці зв'язки тривали, і, більше того, після «Червоної рути» були гастролі – 100 концертів Україною лауреатів того фестивалю. І ці всі люди, які приїздили до Чернівців, приходили на ті концерти і ми далі продовжували комунікувати. Новини всі дізнавалися швидко. Молоді люди тоді відчули у собі сили, я добре пам'ятаю, коли під час виступу «ВВ» у Чернівцях прийшла звістка, що подав у відставку Щербинський [з 25 травня 1972 по 28 вересня 1989 р. — 1-й секретар ЦК КПУ]. Таке оп'яняюче відчуття, що все можливо! Бо до того були відчуття, що це неможливо ніколи. А тут – «Ми сила!» Рух це сила, українство це сила. Тому голодування студентів, про яке я знала з Харкова, скінчилося для мене тим, що я туди за пару днів поїхала і про що є фотографії.

Мене коли запрошують на різні заходи, я люблю дивитися не назад, а вперед, хоч мені є що згадати насправді. Усі ці революції, ці події, якщо запитати, чим я живу, я скажу – тим, тим і тим, у мене в планах таке-то. Я назад дивитися не люблю. Для багатьох людей притаманно навпаки. Я от пам'ятаю, що деякі, хто не був причетний до певних подій, натягають на себе маску людей, які в усьому брали участь, а я знаю, що не було його там, не бачила я. Тому не люблю казати, що була там чи там. Але є документальні свідчення, купа фото.

Чи можна про когось із тих, хто був на граніті, сказати, як би тепер це окреслили, що вони це робили для подальшого піару?

Ні, жодної людини, яка б нещиро до цього ставилася, я не бачила і не знаю. Не можу назвати нікого з тих кого там зустріла і з ким спілкуюся зараз, - вони у більшості своїй були і залишилися нонконформістами. Ті люди, яких ми знаємо в лице, вони звісно не загубилися, у кожного з них свій шлях, і шлях достойний, помітний, публічний.

Може когось із не дуже публічних пригадаєш?

Досить багато часу пройшло. У мене в голові Доній, Іващишин, - це зрозуміло, Анжеліка Рудницька так само, (Деару драдзік), бард який співав там, так само. Тарас Петрів, який викладає в Інституті

журналістики і який у мене брав інтерв'ю тоді, це так. Але надто багато всього прийшло, щоб я все пам'ятала. От недавно мені кажуть: а пам'ятаєте, ви в 1990-му їхали зі мною в поїзді! Дуже багато людей проходить через моє життя.

Але у тебе до кожної з цих революцій є тяж музична прив'язка. Які з пісень ти асоціюєш із Революцією на граніті?

Я до жодної із революцій не писала пісень навмисно. Співала те, що було написано. А на той момент були – на вірші Олександра Олеса «Ой не квітни весно», «Сніг в гаю, але весною», «Коли б ми плакати могли», це пісні які іноді я співаю і зараз. Олесь був у радянський час заборонений, і ці тексти, за які в тому числі мене викликали у відділ університету. Я принесла їм книжку 1961 року видання і сказала, що вірші були написані в 1905-му. Плюс я співала народні пісні. Оскільки я вчилася на філологічному факультеті, то їздила в фольклорні експедиції, я мала чимало пісень які тоді записала. Зокрема, одна із пісень мною записаних... ну трохи я злукавила. Ну от запишеш мелодію, текст бабця не весь пам'ятає, або мелодія невиразна. Тому в першому альбомі «Ой не квітни весно» є народні пісні, до яких я сама придумала мелодії. Я собі говорила: ну я ж народ? народ! Напишу-но я мелодію і скажу, що пісня народна! Тут немає ніякого великого гріха. Не напишу ж що вірш народний, а музика Марії Бурмаки, якій 18. Мені це видавалося нахабним. А зараз я деякі з них чую у виконанні фольклорних колективів, які кажуть що то народна. «Місяцю рогоженьку», приміром. Або «Ой чия то рута-м'ята», з якою дуже цікава історія: її я співала на «Руті», потім звісно і звичайно скрізь, а потім через деякий час поруч із бардом Василем Жданкіним була його дружина Лада, вона потім виїхала до Польщі, її сценічне ім'я Марія. А потім дивлюся, в фільмі «Вогнем і мечем» на передньому плані Лада співає «Ой чия то рута-м'ята» в пришвидшеному темпі, як українську весільну пісню! Вона й дійсно весільна, але я-то знаю, хто до неї музику написав! Таких моментів-містифікацій я у своєму житті мала багато.

Підсумовуючи щодо тих років, то тоді я власні вірші не писала, а писала пісні на вірші українських поетів.

Які з твоїх пісень викликали найбільші емоційні зриви, щоб от уже не могли сидіти на місці, а бігти рятувати вітчизну? Мені от дуже імпонує «Батьківщині» на слова Богдана-Ігоря Антонича.

У житті може такого й багато, але от пісень такого плану не так багато. Я люблю кожну свою пісню, і ця пісня на слова Антонича мені дуже дорога, потім я написала пісню на його вірш «Страдальна мати», я тоді їх записувала, а зараз уже мій творчий шлях це 27 років. Іноді я, коли не повторюю ці пісні, починаю сама забувати гармонійні ходи. В Україні завжди велика проблема музику донести. Де можна почути цю пісню «Батьківщині» Б.-І. Антонича? Ніде! Лишень зайшовши на мій сайт, або пам'ятаючи ці моменти. Але, тим не менше, до мене звертаються інколи люди, і це приємно і зворушливо, коли це пісня на вірш Олеса, така от «Хтось близький, близький приснився» (хтось приходив уночі, хтось ридав і тихо бився на моїм плечі). І розумієш, у нас довгий час, і я сподіваюся що ситуація покращиться, не було місця ніде в медіа, а інтернету якийсь період теж не було, для

пісень, які виходять за рамки попсового формату. Це почути було ніде неможливо. А творчі ідеї ти ж нікуди не дінеш, ти це пишеш. Другий момент, щоб це почули, це треба записати, і це вкладання фінансових коштів, які – ти розумієш – не відіб'єш ніяк. Їх треба заробити. Тому багато цікавих музикантів не мають звукових записів, навіть зараз. І при тому до мене підходили [з подякою].

А чемпіон по таким «підходам» це звісно пісня «Не бійся жити». Вона більше наративна, декларативна... Мені це тонше, ніж коли людина не може жити без пісні «Батьківщині», але пісня «Не бійся жити» конкретно у прямому розумінні багато людей витягнула з якихось складних ситуацій. Прислали мені, що люди собі робили тату на руці пісню «Не бійся жити», маю то в телефоні.

Коли хлопцям з граніту виконали дві їх умови, це сприймалося як перемога чи провал?

Зараз, дивлячись назад, ми розуміємо, що це не була повністю перемога, що це було популістське виконання двох рішень. Але для студентів тоді це безумовно була перемога, і треба зрозуміти, що на той момент це неймовірно, що це сталося в принципі, взагалі. І. До 2013-го року всі революції в Україні відбувалися без жертв. Я, чесно кажучи, після 2013 року, та й тоді, я вдячна долі, що це саме так було і треба віддати тому належне. Тому що багато студентів були шаленими, на вулиці перекривали рух, а це тоталітарна система! Зрозуміло, що молодість п'янить, і тобі здається, що все буде легко й просто, бо це вимоги студентів. Я думаю, що на той момент це був єдиний притомний варіант. Якби ні, якби студенти вирішили, що цього замало, і почали би тиснути далі, то це могло би вже тоді завершитися трагічно. Це моя суб'єктивна точка зору.

Тобто компроміс свою позитивну роль зіграв?

Для мене завжди позитивна роль це врятовані життя людей. Тобто у надій ситуації, забігаючи наперед, якщо говорити про 2013 рік, то з'являється дуже багато запитань, які можуть поставити батьки тих загиблих дітей через два роки після Революції гідності, за що власне їхні діти загинули. І на ці питання людям які прийшли до влади, відповідати незручно. Тоді, на щастя, такі питання не ставилися, бо всі залишилися живими. Насправді варто пригадати ситуацію в Китаї [на площі Тяньаньмень], з іншими країнами, що тоді могло статися. Я як мама студентки, молодої дівчини, тепер зовсім по-іншому це сприймаю, мені дуже болісні ці моменти. Коли в політичних питаннях з'являється ризик для життя молодих людей.

ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ

Чи якимось чином та революція спроектувала подальші? Ми не можемо тепер жити без Майдану?

Абсолютно ні. Для мене, наприклад, щоразу Майдан це була несподіванка. Я, людина яка брала в тому всьому безпосередню участь, яка якимось чином переносила ці події в Харків, бо коли була

студентська революція, я разом з іншими студентами зорганізувала щоби й Харківський університет вийшов на площу Дзержинського (зараз площа Свободи). Щоразу приходить такий час запаморочення від успіху, від результатів. Потім етап затишшя, потім десь можливо внутрішнє розчарування, чого не сталося так як хотілося, набирання якихось сил (на цьому етапі багато людей відсіювалося, це розчарування було завжди для багатьох згубним). І потім проходить час, і те що приміром сталося в 2004-му для мене було повною несподіванкою. Я пам'ятаю вечір 21 листопада, коли був другий тур виборів, увімкнула телевизор 22-го і не повірила своїм очам! Стоїть Майдан, сцена, люди, я зібралась і пішла. Тому не можу так сказати, що було відчуття, і навіть після революції 2004 року, що ми не можемо жити без Майдану, ні. Було відчуття, що ось нарешті може щось зміниться.

Революції руйнують міф, що для українця моя хата скраю, українець перетерпить і межа толерантності дуже висока. Є якийсь період накопичування енергії, а потім кількість переходить в якість. І так само в 2013-му для мене також не вірила, що це може статися. Але сталися події, які ми знаємо, розслідування об'єктивного нема і не знаю чи воно може бути, кожна зі сторін пропонує своє бачення, відкриваються нові й нові подробиці, де нам дається зрозуміти, що не все було чорно-білим. Не все було гранично зрозумілим, а навпаки ще більше незрозумілим. Але після цієї революції 2013-го у мене відчуття «більше ні, ніколи знову».

А чи після Помаранчевої революції не було відчуття, що тебе використали, зрадили?

Ні. Таких відчуттів у мене не було ніколи, оскільки я розумію, чому я це роблю і для чого. У мене не було очікувань особистих преференцій. Дуже багато хто вважав, що я великий друг президента Ющенка, насправді я його за президентську каденцію бачила двічі.

Можливо, через твого кузина Юрія Павленка, який був міністром молоді та спорту в той час?

Це згадують, ну і що? Зараз політичні наші шляхи розійшлися, у нього є своя логіка в цьому **[Павленко на виборах 2014 р. обраний депутатом від Опозиційного блоку]**. Я була радикально проти цього кроку, я його не зрозуміла, він був болісний. І всі мене так само про це питають. Але зараз коли зустрічаюсь з Юрою, він мені ставить питання, на які я теж не можу знайти відповіді. І звісно одне із них – за що загинули діти на Майдані? Де реформи? Це дуже непросто.

А що стосується тоді ситуації, у мене не було ніколи бажання жодним чином використати ситуацію. Я була непомітна, ніяким чином не «піднялася», ні в політичній діяльності, ні музично. Я виходила за те, щоб вільно творити, для мене творчість була основною. Виходила за можливість бути українцям господарями у себе вдома. Це вміти творити і далі. Щоб українська музика не була на задвірках. Щоб Україна була вільною країною. Щодо розчарування, можливо десь воно і якось було присутнє, але не настільки, щоб це було для мене вбивчим чи нищівним.

Зрозуміло, що деякі думки у мене виливаються в творчість, яка деколи не всім подобається. Була така пісня «Я втомилась від всіх цих революцій». Її теж мені «згадують», але там є текст, який особливо не всі чують: «Я втомилась від цих революцій, що такі ми не є насправді, що такі ми

даремно лиш справді, я сама собі буду правда. Говорімо про щось інакше, я нічого вже не боюся, і ще трохи напевно фальші, досить з мене тих революцій». Таким чином було усвідомлення, що в якихось моментах не сталося революційних змін, сталися еволюційні. Зміни еліт не відбулося. Тому і рефлексії в музиці відбиваються, але це щоб певним чином розбило мою віру в ідею, Україну і себе, то ні.

Пісня «Ми йдемо» була написана до початку Помаранчевої революції?

Вона була написана в 1992 році. Періодично якісь політичні сили брали, іноді навіть без дозволу у мене, щоб для чогось використовувати. Я пам'ятаю, Гія Гонгадзе мені подзвонив, а я десь була далеко, каже, маємо тут партію, а я під твою пісню зробив ролик, ти ж не проти? Я кажу: це ж хоч не комуністи? Ні каже, Юхновський, Пинзеник. Кажу, гаразд.

Ти була добре знайома з Гонгадзе?

Так, ми разом працювали на СТБ, цей ролик десь у мене на касеті є. Попросили її заспівати, і ця пісня стала саунд-треком до Помаранчевого Майдану.

Як часто ти під час того Майдану виходила на сцену?

Дуже часто. Хоч події останніх двох років притерли в пам'яті події 12-річної давнини, але що пам'ятаю, було дуже холодно, примерзали пальці до рук. Модерувала, не тільки співала. І тоді, і під час останнього Майдану. Нерідко була ситуація, що треба щоб хтось був на сцені, і це була доба. Я ставила собі рисочку, коли ми в 2013-му щогодини співали гімн, і я мала таких рисочок 15 – на сцені провела 16 годин. Тоді так само, хоч в голові трохи все перемішується. У 2004-му на сцені були Чубай, «Танок на майдані Конго», Положинський, «Мандри»...

Є коло музикантів, які є постійно на Майданах?

Так виходить, що є. З жінок це я, хтось може це простежити, комусь цього не видно, Донію от видно, каже мені сміючись: «Ну от ми знову тут». Женя Нищук теж у цьому колі.

І це якраз музиканти, які постійно випадали з мейнстріму українських ФМ-станцій, музичних каналів ТБ, і ви будучи на Майдані, боролися також щоб українську музику в українські канали повернути.

Звісно. І справа не тільки в форматі. Не тільки за те, щоб бути присутніми нам, а щоб українська музика була присутня в принципі. З 2011-го по 2013-й я робила програму на ТВі. «Музика для дорослих». У цій програмі брало участь по три колективи, такий собі вечір з кухнею, з вільним спілкуванням. Запрошувала і відомих, і молодих, і з академічної музики, несподівані дуети, Мирослава Которович, Сюзанна Чехоян і Богдана Півненко, - те чого на телебаченні зараз немає. Програма існувала три роки і її було чим заповнювати! Української гарної музики багато, і я це знаю.

Ще один приклад для тих, хто каже що української музики нема: у вересні 2015 року був проведений черговий фестиваль «Червона рута», у Маріуполі. Мене вразила цифра: брало участь 300 колективів, у кожному бодай три україномовні пісні. Якись гіршої якості, якись кращої, але 900 є. Але коли їх не буде в медіа, воно професійним і не стане. Повинен бути період, щоб цей механізм запрацював. Не так давно я брала коментар у Марти Дичок, професора Університету Вест-Онтаріо. Вона моя давня подруга, і ми заговорили про квоти, я вмикнула мікрофон і при нагоді записала інтерв'ю. Вона каже, що Канада дуже давно захищає своїх музикантів, і там немає питання мови, а є питання сильного сусіда і сильної музичної індустрії.

Тому я борюся не за те, щоб я була в ефірі радіо, а теж та прекрасна музика, про яку я знаю. Коли я їздила після 2013 року в зону АТО і прифронтові міста, люди говорили, що вони 10 років не чули зі сцени української мови. Не приїжджали українські артисти, бо на них «не було попиту». А попиту не було, бо їх не було в ефірі. Бо неукраїнську політику проводили українські радіостанції, частина з яких має неукраїнський капітал.

Після Помаранчевої революції на Донеччині і Луганщині Ющенко призначав глав ОДА з Партії регіонів, а вони не допускали ані українські ЗМІ ані українську культуру, там була реальна культурна блокада...

Абсолютно. І я впевнена, що були кинуті інформаційні ресурси нашого північного сусіда, щоб підготувати ситуацію, яка врешті і сталася. Якщо дивитися ширше, я виступала не тільки за те, щоб була україномовна музика, а щоб була музика для думання. Щоб було більше українських каналів. Приїздиш у якусь іншу країну, там є цілі канали академічної музики. Люди, які виступають проти квотування, говорять про що: що немає стільки української музики для нішевих радіостанцій. А чи є у нас нішеві радіостанції?? Немає освітніх проєктів, які би допомогли культурній сфері не пасти задніх.

Щоб музика теж мала свою місію.

Вона вже це робить. Це ж різні музиканти, і музика теж має бути різна, популярна, як свого часу зіграла свою роль сцена «Території А». Танцювальна. Повинна бути музика для думання. В ефірі нині не почути Тараса Петриненка, - ростуть нові покоління, і вони не знають хто це такий. Еріка Лептона є де послухати в Америці, а Стінга в Британії, а Петриненка в Україні ні. Ці всі елементи: національні, економічні, гуманітарні кликали бути на Майдані. Окрім того, що я відчула, що там правда, справедливість, я думаю як ті люди які виходять на Майдан і повинна бути там так само і як артист, і як одна із тих людей, що вийшли. Є речі які я вмію робити, і я їх роблю. Це мій фронт роботи, і саме так я до цього ставилася.

Була ситуація, згадуючи вже останню революцію, коли були різні події, я промочила ноги, а мій рідний брат зайшов до мене, він теж промочив ноги і сказав, що їде знову на Майдан. Це була друга ночі, і я сказала, що його туди завезу. З босими ногами в чоботах ми туди поїхали, я живу недалеко. Це був день перед тим, коли почали сунути по Лютеранській беркутівці, 10 грудня.

Парубій мене побачив, каже – добре що ти тут, бо Руслана вже поїхала, виходь модеруй. І я до ранку в джинсах і чоботях на босу ногу виходила на сцену.

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ

Пісня «Він їде по воді» з січня 2014 – що для тебе означає?

Фраза «він їде по воді», як і якісь молитви, мене давно переслідувала. Молитва завжди є доречна. Тоді власне настав момент, пов'язаний із соціальним життям, коли я почала просто молитися, щоб усе обійшлося, щоб все було добре. Пам'ятаю момент, який я дивилася по телевізору, коли Жеңа Нищук модерував, закликаючи: підійдіть до сцени, пам'ятаю себе там і Парубій мені говорив: не бійся, ми знаємо що робити. А треба й не показати виду, що тобі страшно. В такі моменти приходить молитва.

І тоді, коли 22 січня загинули перші люди, я дописала цю пісню і її записала. І знов-таки, де її зараз можна почути в інформаційному просторі?

Чи є у вас союзники? Видається, що більшість продюсерів, топ-менеджерів мислять московськими категоріями....

Ми намагаємося виховати тип такого продюсера. Але ті продюсери, які зав'язані на Москву, розуміють що їх позиція це можливість заробляти набагато більші кошти ніж на внутріукраїнському ринку. А шоу-бізнес як бізнес потребує нових вкладень коштів. Тому ті «наші» менеджери не можуть конкурувати і потребують певної державної підтримки, регулювання. Натомість з ними розмовляють з позиції сили. Наші виконавці достойні шаленої поваги, але вони не є бізнесом, і нещодавнє обговорення закону про квотування показало, який шалений є спротив. Їх виставляють наперед як цілі до стрільняння, тому я думаю що треба йти іншим шляхом. Свого часу був шум проти обов'язкового дублювання українською мовою, і де цей шум зараз? Усі звикли. Тому повинно бути певне регулювання у захисті українського виробника. Хоч боротьба продовжується, не так і багато людей, які стоять на передовій, - в останніх двох Майданах були більш-менш ті самі люди на сцені, плюс кілька нових колективів, як Козак систем наприклад. А своє особисте життя в Україні не таке просте, я розумію, що від мене очікують, щоб я щоразу дала бій, а я думаю про нову хіміотерапію для батька.

Хотілося би, щоб було більше музикантів з позицією, щоб і я розуміла, що хтось за моєю спиною є.

А як ставишся до позиції тих українських музикантів, які є якісними і україномовними у творчості, але є проти Майданів, вважаючи еволюцію кращим засобом за революцію?

Я й сама не впевнена, чи якщо буде новий Майдан, що я там буду. У 2013-му я може теж вважала, що не піду ні на які Майдани, але опинилася там, бо зрозуміла, що там моє місце. Якщо позиція музиканта є щира, обдумана і аргументована, чому він в даній ситуації не хоче бути там на Майдані,

або деінде, то це є абсолютне право кожної людини. Головне щоб людина щось робила, а не прикривалася діями інших людей. Це нечесно. Ми ж не розглядаємо ситуацію назагал, а кожен конкретний випадок. «Майдани нічого не вирішують?» - може й так.

А якщо конкретніше в сфері культури: чи допомогли Майдани запустити реформи такі, щоб культура могла заробляти гроші, щоб почалась реалізація культурної дипломатії. Це видно?

Зараз Україна у війні, і про реформи у сфері культури говорити важко, без залучення певних коштів, яких нема. Дотепер шоу-бізнес не був залежний від культурного процесу. Яким він буде, я не знаю, ми маємо величезний економічний спад, кажучи об'єктивно, люди не можуть собі дозволити ходити часто на концерти, а особливо бюджетники – лікарі, вчителі, інтелігенція. Щоб приїхати у Полтаву і без залучення додаткових коштів і щоб зібрана каса перекрила витрати на переїзд, звук, світло, технічний штат і оплату музикантам, кошти на квитки повинні бути немалими. А люди на межі зубожіння, вони не знають чим платити за комуналку.

Деякі кроки гуманітарного віце-прем'єра Кириленка, який є зіркою ще першої Революції на граніті, критикувалися як шароварні чи недалекі. Чи є в середовищі культурного бомонду люди, здатні поперти зміни вперед?

Я останнім часом не є таким уже колективістом. Не дуже поінформована про те, що відбувається і хто міг би який процес очолити. Поза тим, що я роблю культурологічний телевізійний проект, я знаю що відбувається в місті і в Україні, які є тенденції і події і хто насправді рухає цей прогрес, всі насправді роблять це дуже індивідуально. Як правило, це «людина-ім'я-бренд», як приміром Владислав Троїцький, чи організатор фестивалю оперети Струтинський. Є особистості, які попри все, знаходячи певні механізми на фінансування, чи з допомогою мінкульту чи без, рухають цей культурний пласт вперед. А щоб хтось для чогось об'єднався, я собі це слабко уявляю, а тим більше об'єднався на громадських засадах. Уже так всі втомилися від волонтерства, різного роду громадських активностей, що не уявляю що може на це сподвигнути. Ніхто не хоче збиратися і спільно виробляти стратегії. Хоч в Мінкульті робота над Довготривалою стратегією розвитку української культури велася, я до неї була залучена і певні ідеї підкидала, хоч не знаю чи вони були використані. У мене є свій власний план, знаю що багато людей на мене дивляться, і це репутаційні моменти. Мені казали: бачимо вас в ток-шоу і раді що ви є. Ми розвиваємося, і певні мої думки теж, не те щоб я визнала їх помилковими, на 100% одномірними, але по суті філософія, бачення себе в Україні не міняється. Я зробила висновок, що треба ходити на телебачення в тому числі й тоді, коли розмова культурної політики не стосується. Мені треба з'являтися, оскільки деяким моїм людям сама моя присутність у просторі надає сил.

Чи можна казати, що якісь невідворотні зміни в Україні йдуть?

Як на мене, чимдалі незрозуміло, що відбувається на Сході України. Україна продовжує жити своїм життям. У Львові відбувається «Альфа-джаз», спонсорований російським Альфа-банком. Коли я обурилася, мені написали, що це «свято музики і краси», що до війни не має стосунку, що цей банк

приватний тощо. А для Європи це виглядає так, що російський банк проводить прекрасне свято джазу. Проти кого тоді воюють наші хлопці на Сході України? Чи це не підпадає під ту ідеологію Путіна, який хоче нав'язати думку, що в Україні відбувається громадянська війна? Тому в даній ситуації невідомо, як це розвиватиметься далі, до чого це іде, як це має закінчитися, - чи це буде законсервований конфлікт... Я не мислю собі України без цих регіонів, не можу собі сказати – та нехай собі від'єднуються, хоч теж розумію, що приєднувати і захищати інтереси тих людей, які не бачать себе разом з Україною, це теж неправильно, бо наші люди гинуть, солдати гинуть. А більшість тих людей напевно не хоче приєднуватися. Хоч, - чия це вина, що ті люди не мислять себе частиною України? Чи була там сприятлива обстановка для розвитку українства? Я не з тих областей, я з Харкова, там була радикально несприятлива, коли я виростала. Я радше виняток з правила, аніж правило. Це все дуже складне питання, але говорити про те, що немає якихось незворотніх процесів, я не можу. Я, на жаль, не задумуючись, не знаю до чого приведе у довгостроковій перспективі.

Я своє життя поклала і кладу на те, щоб Україна була як Україна. Моя роль мікронна. Я – крапля в океані. Але так чи інакше, я це роблю. Роблю для розвитку української культури і в телевізійному процесі, в телепроекті, в створенні дитячого альбому, бо для дітей мало є українських пісень, у постановці театру Франка зробили спектакль із дитячими піснями і я знов пишу дитячий альбом. Мені багато хто дякує за це, «можна бути песиком, можна бути котиком», - діти це співають у дитсадочках. Хоч у плані шоу-бізнесу це проект провальний, там лише вкладення без заробітку. Я це буду робити і надалі, цей шлях не засипаний трояндами і вигодами, але це моє рішення. До якогось моменту я брала участь у громадських активностях, зараз я беру участь у таких активностях, тільки таких де без мене – як відчуваю – ніяк. А коли бачу фальш, то на такі речі себе не витрачаю. У мене є така категорія, як совість, і я на це орієнтуюся, хоч не можу сказати що все завжди роблю правильно, що я не схибила, що з мене можна брати взірець. Ні, я жива людина, у мене купа слабкостей, і я не завжди вчиняю вірно. Дивлячись назад, я визнаю свої помилки. Але можу сама діяти – писати, творити. Я бачу, як коли діти виходять з моєї вистави «Мама сказала ні» в театрі Франка, вони йдуть і співають мої пісні. А це було 12 вистав тільки на шкільних канікулах. Вона буде йти. Це по 100 тис. переглядів в інтернеті записаної версії. І ці діти виростуть і будуть цим пісням вчити своїх дітей. Бо батьки вчать дитячих пісень тих, які вони знають. А мене може вже й не буде. Тобто коефіцієнт корисної дії максимальний, який можна собі уявити. Це якщо хочеш потрапити до вічності, то саме так, я вже не кажу про свої відомі речі.

Тобто, можна ствердити, що громадянське суспільство в тому числі й завдяки новій українській культурі.

Так, але передовсім завдяки роботі певної кількості подвижників. Українська культура назагал це щось таке аморфне і незрозуміле, не ясно з чого вона складається. Що входить в Міністерство культури, яке би мало це курувати. Але на кожному рівні є більш або менші публічні, але вони подвижники. Є люди, яких ми бачимо, вони незважаючи ні на що йдуть своїм шляхом. Той же Тарас Петриненко. А є такі, яких ми можемо не знати, для прикладу керівник якогось обласного театру.

Або хтось активний у селі. Олексій Заєць з Житомирщини, який брав участь у «Голосі країни», ми записуємо якийсь сюжет, в Музеї Гончара, а він привозить бабцю з села і співає з ними автентичний фольклор. Я коли їздила по експедиціях, не могла тих бабців зібрати, бо їм треба щоб хтось ними керував. А цей 25-річний хлопчина може! Цей фольклор живе, він співаний! І може завдяки таким людям Україна й існуватиме, бо не завжди в мене думки настільки оптимістичні.

Щоразу коли буваю за кордоном, в іншому суспільстві, намагаюся пояснювати нашу ситуацію, і сама розумію, що деякі мої кроки чи моїх колег були нелогічними. Логіки, пояснень цьому мало. Чому ти опиняєшся вночі на Майдані? Не поясниш. Чому ти цій людині віриш у момент драматичних подій. Ні. Оперуєш такими поняттями як інтуїція. Відчуття фальшу. Це все важко пояснити людям, які тут не були і не розуміють різних напівтонів.

Може ці люди мають стереотипні уявлення про Україну як про розділену націю, що у нас тут заправляють американці?

Думаю, мало цікавляться. Кого цікавлять проблеми, ментальність, мотивація вчинків людей в далекій країні Східної Європи, яка досить таки незрозуміла і яка борсається у своїй історії вже два роки і не відомо де край. Зацікавиться або фахівець, або хто має сентимент. Буде намагатися зрозуміти, хоч не перебуваючи тут це проблематично. Треба розуміти, що є певна спільнота, є певні біографії людей. Які то опиняються разом, то їх розкидає по різні боки барикад. Ми тут у розумінні ситуації східних областей і окупаційних військ. Ніби ми боремося за мову, а разом тим чимало російськомовних воює за Україну там. І ми розуміємо цю російськомовність і вони це визнають, не тому що не хочуть [української], а тому що держава їм свого часу того не дала. Вони можуть говорити красиві слова і мати високі устремління, але позатим коли розслабляться то можуть слухати російський «шансон». Це складно, і ми це розуміємо. Життя не одномірне, воно багатомірне, є багато нюансів. В Україні часто трапляються ситуації, коли люди опиняються по різні боки моральних барикад. Але тільки моральних, бо у всіх є розуміння, що в Україні триває інтервенція ззовні. Не зсередини.

Коли я вступаю в дискусію, мене складно зупинити. Я пояснюю і роз'яснюю з прикладами, у мене є фото з АТО, запас історій. Також допомагає мій авторитет і репутація. Мені довіряють і вірять, хоч мені теж немає резону говорити неправду. Наш патріотизм в якійсь мірі алогічний. Я коли приїжджаю з-за кордону і чую спів бабусь села Крячківка, у мене сльози починають котитися самі, - як це пояснити? За чим я тужу? – за Україною XVIII століття? Чи що бабця колись була молодого дівкою і співає про втрачене кохання? За чим? За музичними інтервалами і за цим музичним співом? Не зрозуміло. Воно чіпляє якісь струни моєї душі. Для багатьох людей, які виходять на Майдани і говорять що люблять Україну, це ж не слова. Це не вдягти вишиванку, це не помахати прапором. Це робить щось для цього і відчувати це в своєму серці. Дуже складно не збитися на якісь кліше, банальні слова, але інших слів я не підберу.

Бувають ситуації, коли їду машиною до Одеси через усю Україну. Я не так багато їжджу, але буває що треба. І зупиняюся, коли бачу ці степи, хочеться лягти і обіймати цю землю. Я доросла сучасна людина, в якійсь мірі цинічна. Але хочу плакати, коли бачу цю красу, я частина цього, я це відчую.